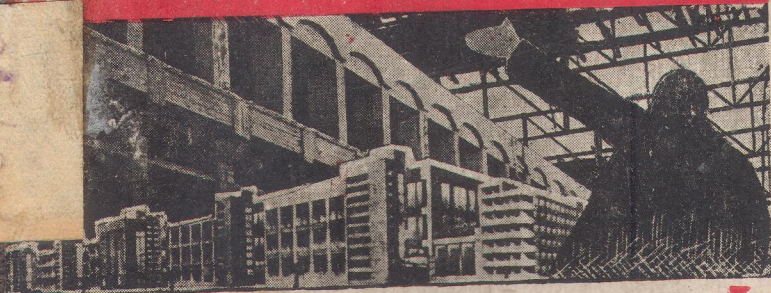

165740

ср. Радченко

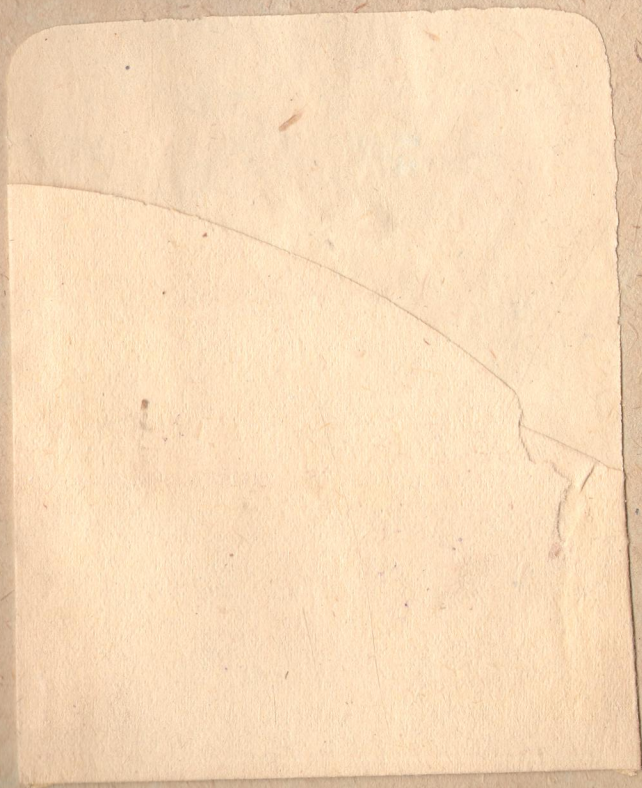

ПЕРШИЙ ГЕНЕРАТОРНИЙ

Лартвидав „Пролетар“

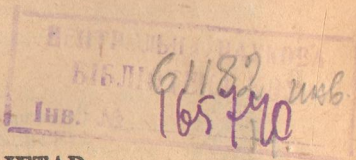
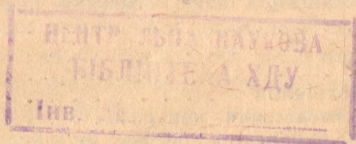
Ф. РАДЧЕНКО

ПРОРОБЛЕ

34

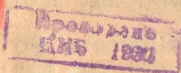
4

ПЕРШИЙ ТУРБОГЕНЕРАТОРНИЙ

64

00

ПАРТВИДАВ «ПРОЛЕТАР»
1932

11182

ЗМІСТ

	Стор.
Перемоги всесвітньо-історичного значення	3
Перший Турбогенераторний — потужна база електрифікації СРСР	5
Усупереч намаганням шкідників завод ухвалено будувати . .	6
Величезний успіх нашої техніки	9
Лице світового велетня	14
Більшовицька механізація плюс освоєння будівного май-данчика	20
Перші копані	25
Від нуля до 86	30
В боротьбі за зустрічний	35
Наскрізний комсомольський контроль	44
На штурм за 600 кубометрів бетону щодоби	47
Зустрічний переміг	53
Морозові не скувати більшовицьких темпів	57
Росли утинки й поверхи	58
Змагання за прапор двох утиноків	61
В боротьбі з морозом	63
9-ий комсомольський — вирішальна ділянка боїв за бетон . .	65
Риштування замінив залізобетон	67
У боях за бетон росла й міцніла парторганізація будівництва «Листівка більшовицького вогню»	70
Від комсомольського утинку до комсомольського прогону . .	73
Своїми руками, із своїх матеріалів	79
Монтажники слідом за будівниками	88
Перший Турбогенераторний пущено	96
	100

Редактор сектора М. Альхимович. Літредактор В. Маньківський. Відп. коректор Ф. Стобецький. Техкер Л. Штернбліц.

Здано до складання 2/X 1932 р., підписано до друку 16/XI 1932 р. Партвидав, 1932 р., № 566. Тир. 8.200. Головіт № 5725. 21/IX 1932 р. Замовлення № 1525. Папір 72 × 110^{1/2} 3^{1/2}, друку арк. 4139.000.

Присвячую товаришам по роботі —
першим робкорам — організаторам заводу
ХЕМЗ — Антіпінкові, Батчикові та Лютому.

АВТОР

Перемоги всесвітньо-історичного значення

Робітнича кляса Радянського союзу, під керівництвом комуністичної партії, дійшла величезних успіхів у боротьбі за соціалізм. Завдяки правильній ленінській політиці нашої партії на індустріялізацію країни ми небаченими темпами розгорнули важку промисловість, виробництво засобів виробництва. Ці успіхи забезпечили створення власної бази для завершення технічної реконструкції всього народного господарства. Ми побудували й будемо підприємства-велетні, що технічним устаткуванням залишають позаду рівень передової європейської техніки. Такий потужний розвиток нашої важкої індустрії забезпечив значливе зростання легкої промисловости, особливо харчової індустрії.

Правильна політика партії в царині індустріялізації країни забезпечила всесвітньо-історичні перемоги в соціалістичній реконструкції сільського господарства. Віднядько-середнядькі маси села остаточно повернули до соціалізму. «Радянський союз із країни дрібного і найдрібнішого рільництва перетворився на країну найбільшого у світі рільництва на основі колективізації, розвитку радгоспів і широкого застосування машинної техніки». (З резолюції XVII партконференції).

Понад чотири п'ятих усієї засівної площі зосереджено в радгоспах і колгоспах. Це означає, що «Радянський союз остаточно уґрунтувався на соціалістичному шляху, і можна вважати, що рішучу перемогу соціалізму в нашій країні забезпечено». («Правда», 23 червня 1932 р.).

На протязі першої п'ятирічки остаточно підірвано коріння капіталізму на селі, вже в першій п'ятирічці в основному ліквідується паразитичні класи, ліквідується основи і джерела експлуатації людини людиною, створено передумови для побудови безкласового соціалістичного суспільства у другій п'ятирічці.

Цих перемог всесвітньо-історичного значення ми змоглися в рішучій боротьбі проти контрреволюційного троцькізму, в боротьбі проти правого опортунізму як головної небезпеки на даному етапі, проти «лівого» опортунізму та примиренства до них. «Боротьба за генеральну лінію нашої партії забезпечила створення передумов для виконання першої п'ятирічки за чотири роки, розгром класового ворога і перемогу соціалізму в СРСР». (З резолюції XVII партконференції).

Наші перемоги особливо виділяються на фоні глибокої економічної кризи, що охопила весь капіталістичний світ. Кризою охоплено всю капіталістичну систему, капіталістичний світ є в стані якнайбільшого розвалу: закриваються фабрики, заводи, шахти, лопаються банки, цілі країни проголошують банкрутство. Армія безробітних перевищує 40 млн. чол., а разом з членами сім'ї — 100 млн. чол. Це нечувана, жахлива цифра навіть для капіталістичного світу. Капіталісти намагаються послабити кризу наступом на робітничу класу: різко знижують зарплату, сотні тисяч безробітних буржуазні уряди позбавляють допомоги. В результаті цього всього сотні мільйонів трудящих у промисловості й сільському господарстві капіталістичних країн засуджені на голодну смерть.

Перший Турбогенераторний потужна база електрифікації СРСР

XVI партконференція відзначила, що «найважливішим елементом технічної реконструкції народного господарства є створення новітньої енергетичної бази».

Електроенергія — основа народного господарства. У виробництві електроенергії ми домоглися останніми роками великих результатів. Цього року ми маємо виробити 17 млрд. квт/год. проти 10,6 млрд. 1931 р. За один рік СРСР виробить більше електроенергії, ніж Англія на протязі 5 років перед світовою кризою.

До кінця другої п'ятирічки, за директивою XVII партконференції, ми повинні дати 100 млрд. квт/год., тобто в шість разів більше, ніж 1932 р. Тоді обсягом виробництва електроенергії ми наздоженемо Німеччину, Канаду, Англію і Францію. СРСР стане в лавах найпередовіших щодо техніки країн.

Але щоб забезпечити виконання цього грандіозного плану електрифікації нашої країни, треба форсувати побудову велетнів енергетичного машинобудування для випуску турбін.

«Щоб забезпечити устаткуванням і машинами велетенський розмах електрифікації народного господарства, треба всемірно форсувати будівництво в царині енергетичного машинобудування. Для цього треба пустити в першому півріччі 1932 р. Харківський турбінний завод потужністю в півтора мільйона кіловат». (Орджонікідзе — з доповіді на XVII партконференції).

Пуск Харківського турбінного заводу потужністю в 1,5 млн. квт., будівництво великого електромашино-

будівного комбінату на Сході, реконструкція чинних заводів значно підвищать задоволення потреби нашої країни на велике електроустаткування.

Однак — кількісне зростання — це тільки одна сторона показників наших успіхів. Ще більший стрибок ми зробили щодо потужності нашої продукції. Багатьма складними електровиробами ми починаємо випереджати щодо техніки передові капіталістичні країни. 1930 р. ми збудували перший турбогенератор потужністю в 24 тис. квт., а до кінця 1931 р. електропромисловість СРСР випустила вже турбогенератор потужністю в 50 тис. квт. Закінчують будувати потужний гідрогенератор для Дніпрельстану в 62 тис. квт. Побудовою такого гідрогенератора ми випереджуємо Європу і наздоганяємо найбільші американські електропромислові заводи.

Європа лишилась позаду нас і щодо виробу кабелів високої напруги. Ми домоглися виготовити кабель напруги на 220 тис. вольт. Нарешті, ми збудували потужні трансформатори в 20 тис. квт. при напрузі в 150 тис. вольт.

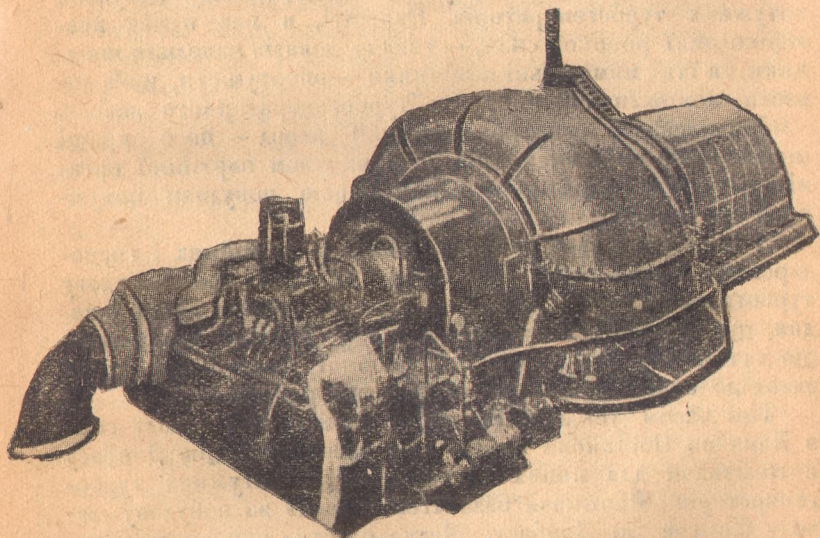
Однак будівництво наших потужних електростанцій ще багато залежить від імпорту закордонного устаткування. Найвідповідальнішу частину — серце електростанцій — турбогенератор — ще не виготовляють мірою повної потреби в СРСР. Тут зробила своє діло рука шкідників, що мали ставку на залежність нашої промисловості від імпорту. Нам треба в найменший строк засвоїти виробництво потужних турбогенераторів, щоб позбутися економічної залежності від закордону.

Усупереч намаганням шкідників завод ухвалено будувати

У першій п'ятирічці, складеній Держпланом, цілком випустили таке важливе питання, як побудова потужного заводу турбогенераторів. Пояснюється це дуже просто: шкідники з «Промпартії», хочаби завдати найсильнішого

вдару народньому господарству, всіляко гальмували побудову потужних електростанцій, що дають найбільші економічні ефекти.

Однак ставку шкідників бито. 1 квітня 1929 р. відбулася історична постанова ВРНГ СРСР на доповідь об'єднання ВЕО про побудову в Харкові першого потужного

Турбогенератор на 50 тис. квт. Такі турбогенератори випускатиме на перших порах ХТГЗ, далі виготовлюватиме також потужніші — на 100 — 150 тис. квт.

Заводська фотографія

турбогенераторного заводу. Ця постанова намічала корінний перелом у розвитку нашої електропромисловости. Побудова першого турбогенераторного заводу — це був один з найдужчих ударів партії проти класового ворога з шкідницької «Промпартії».

Тепер, коли збудували завод-велетень, мимоволі зрівнюються всі труднощі його створення. Здається, дуже просто: ВРНГ вирішила збудувати новий завод — і його збудували. Але тоді справа стояла не так.

Насамперед довелося витримати велику боротьбу з опортуністами, що взагалі не вірили в можливість успіху такого грандіозного будівництва.

— У нас немає металургійної бази для того, щоб майбутньому заводі давати величезні вивокки з якісної сталі вагою до 70 тонн; у нас немає досвіду побудови потужних турбогенераторів. Нарешті, в нас немає кваліфікованої робочої сили, — тисячу доказів наводили шкідники та їхні мимовільні помічники — опортуністи, щоб довести неможливість побудови турбогенераторного заводу.

Харківський електромеханічний завод — його краді інженери та робітники, під керівництвом партійної організації — був ініціатором і призв'ядею побудови потужного турбозаводу.

З ініціативи заводууправи ХЕМЗ в партійних і господарських організаціях поставили питання про побудову турбогенераторного заводу в Харкові. Багато дехто доводив, що будувати потужний завод у Харкові недоцільно, що тут немає кваліфікованої робочої сили і що такий завод до снаги тільки ленінградським робітникам.

Тим часом усі дані говорили за побудову заводу саме в Харкові. Постанови партії про електрифікацію Донбасу потребували для нових електростанцій потужних турбогенераторів. Споживча база «голосувала» за побудову заводу ближче до Донбасу. Металомістка сировинна база також потребувала будувати завод у Харкові. Для створення великих турбін і генераторів потрібні були величезні вивокки для роторів, вагою до 100 тонн. І треба було завод наблизити до місця сировини — донецької металургії, — щоб не витрачати великих коштів на перевіз.

Наявність кваліфікованої робочої сили у промисловому центрі, допомога колективу ХЕМЗ, цілком придатна площа для будівництва — все це остаточно розв'язало питання за побудову першого турбогенераторного заводу в Харкові.

До 1 квітня 1929 р. це питання було розв'язано безповоротно: завод будують у Харкові.

Тепер настав найвідповідальніший момент — заглибити в життя постанови партії та уряду.

Величезний успіх нашої техніки

«Немає таких фортець, що їх більшовики не могли б узяти».

Й. СТАЛІН

Був тільки пройдений перший етап підготування до будівництва. Була політично й економічно обґрунтована ідея будівництва і вибрали місце для побудови нового заводу. Тепер треба було практично здійснити грандіозне завдання: втілити сміливу думку в старанно викреслені плани проєкту і на основі їх побудувати Турбогенераторний.

Почалася робота проєктувальників, рисівників і копіювальників.

Але й тут не обійшлося без шкідників. Вони всіляко хотіли відтягти будівництво. Програвши на самому факті вирішення про побудову турбоелектричної, вони змінили тактику і стали «палкими» прихильниками нового будівництва. Тепер вони поставили собі завдання затягнути будівництво, викликати живі дискусії по суті проєкту. Тоді як в управі ВЕО на чолі відділу проєктування заводу був активний шкідник Карякін, шкідники у Харкові на всіх роздоріжжях кричали, що їх «обминають» і не залучають до роботи.

Фактично проєктування Турбогенераторного заводу опинилося в руках шкідників. Ось чому перші кроки проєктування електричної супроводились не тільки звичайними недугами новизни справи, але й навмисними шкідницькими актами, що гальмували і навіть підривали будівництво, створюючи багато неузгоджень і утруднень у здійсненні грандіозного плану.

Коли заводоуправа ХЕМЗу ще в липні 1929 р. просила об'єднання ВЕО дозволити розробити проєкт силами заводу, їй відмовили. Складання проєкту доручили американській фірмі «ДЖІІ». Передаючи таке відповідальне замовлення капіталістам Америки, відділ проєктування ВЕО, під керівництвом шкідника Карякіна, навіть не потурбувався точно визначити завдання.

Це завдання сформулювали туманно. Воно не мало в собі навіть мінімуму потрібних для розробки проєкту відомостей. Спроєктувати завод для виготовлення парових турбін, генераторів і конденсаторів потужністю від 24 тис. квт. до 160 тис. в одній турбіні, визначити річний випуск продукції майбутнього заводу в 1 млн. квт. потужностей при двох змінах — таке було загальне мало-виразне завдання, передане американській фірмі для складання проєкту.

Певна річ, американські капіталісти не від того, щоб підробити на нашій відсталості й на наших прогріхах. Неточне завдання давало їм ділковиту змогу легко маневрувати і менше відповідати за виконання проєкту.

В завданні не було навіть вказано, з яких потужностей турбін мав складатися мільйонної потужности випуск продукції турбозаводу. «Пропустили» також і таке важливе питання, як розміщення і уставляння складного устаткування в залах майбутнього заводу. А проте від величини верстатів — ваги і форми їх — залежало планування площадки і закладання фундаменту під верстати.

«Забули» також вказати, звідки привозитимуть нові верстати. Всі ці важливі питання залишились відкритими у переданому замовленні на складання проєкту. В проєкті зовсім не вказано вартість будівництва, вартість турбін, що їх мали випускати, а також не визначено порядок ввезення заводу в експлуатацію.

Результат усіх оцих «прогріхів» скоро позначився. Інженери Турбобуду оповідають, як фірма «ДЖП» виконувала замовлення на складання проєкту. Посміявшись над завданнями, хазяї «ДЖП» вирішили не сушити собі голову над складанням проєкту. Вони просто доручили рядовим робітникам скопіювати проєкт свого заводу з усім старим устаткуванням і подати це як проєкт нового заводу для побудови турбогенераторів в СРСР. Капіталісти думали, що їм пощастить обманути більшовиків.

Але навіть і цей «проєкт» американська фірма дуже затримала. Замість визначеного строку — до 1 травня 1930 р. — частини проєкту надходили на протязі всього

Перші копані під фундамент турбокорпусу. Вигляд будівництва 5 листопада 1930 р.
Віддалі видно корпус заводу ХЕМЗ (ливарний цех, зварний та ін.)

Заводська фотографія

1930 р. і до квітня 1931 р. Але фактично будівництву довелося створювати свій проєкт.

Значно була збільшена намічена в первісному проєкті потужність майбутнього заводу. Замість 1 млн. квт. річного виробництва щодо потужності турбін, завод збільшено до 1,5 млн., а потужність найменшої турбіни з 24 тис. квт. була збільшена до 50 тис. квт.

Завод набирав нового вигляду і довелося заново складати проєкт. Нові рисунки стали надходити тільки в липні й серпні 1931 р., коли фактично будівництва турбокорпусу було в повному розпаді.

В результаті всіх цих ненормальностей довелося переробляти багато технічних споруджень.

Така ж сама історія повторилася і з добром устаткування. Замість добраного фірмою «ДЖП» американського устаткування, часто застарілого, наші інженери розробили новий добір устаткування за останнім словом техніки. Ось чому фактично всі американські проєкти в частині технічних споруджень і спеціального устаткування довелося проєктувати за новою. Але наші спеціалісти показали, що вони можуть справитися з цим завданням.

Розміщення всіх 17 цехів в одному будинку, під одним дахом, погребувало збільшити корпус заводу до величезних розмірів. Обсяг заводу становив 1 млн. кубометрів.

Велике число потужних мостових зводів до 200 тонн вантажомісткості своєю чергою потребувало великої тривалості і пружності заводського будинку.

Як же американські інженери фірми «ДЖП» розв'язали проблему такого відповідального завдання? Суто формально. Проєкт пропонував будувати з готових залізних конструкцій, замість підшукувати дешевший матеріал. У результаті за первісними підрахунками треба було 11 тис. тонн металю. Потім ця цифра збільшилась до 19 тис. тонн.

Однак у цьому пункті радянські спеціалісти дали завзятий бій американській техніці. Недостача металю в країні, гостра потреба його для машинобудування не

дозволяли нам такої розкоші, як затрата великої кількості металу для залізних конструкцій заводу. Адже тільки щоб перевезти метал треба було б два десятки маршрутних поїздів.

Побудова заводу з металевих конструкцій поставила б будівництво турбогенераторного у велику залежність від закордонного імпорту. І перед нашими спеціалістами стало серйозне завдання — зробити поправки до американського проєктування, знайти спосіб замінити залізні конструкції на інший матеріал, який у нас можна було знайти в достатній кількості та який тривкістю і пружністю не поступався б перед металом.

Інженери Д. І. Ушацький, Воробейчиков, Е. С. Балинський та інші зуміли справитися з цим завданням. Ці ймена назавжди увійдуть в історію будівництва турбогенераторного заводу, а могутні залізобетонні колони турбокорпусу будуть вічним пам'ятником перемоги сміливої ініціативи радянських спеціалістів.

Інженери Ушацький, Балинський, Воробейчиков запропонували замінити дорогі залізні конструкції на залізобетон. Залізобетон, втілюючи в себе грантну тривкість і гнучкість залізних конструкцій, мав витримати вагу потрусів майбутніх велетенських 200-тонних зводів.

Але першим ініціатором сміливої думки довелося витримати велику боротьбу. Багато дехто заперечував проти їхньої пропозиції. Були й такі балачки:

— Куди нам стромляти свого носа в уже складений і обчислений проєкт кращих американських спеціалістів!

Однак перемога була за нашими інженерами.

В березні 1931 р. ВРНГ СРСР затвердила проєкт на заміну залізних конструкцій будівлі турбокорпусу залізобетоном. Завдяки цьому кількість потрібних металевих конструкцій скоротилася більше як у два рази. Понад 12 тис. тонн металу заощадили країні тт. Ушацький, Воробейчиков, Балинський та інші інженери.

Під керуванням директора Головопроєкту т. Сироти, з участю ряду інженерів, перепроектували завод на основі заміни дорогих металевих конструкцій залізобетоном.

І коли смілива ініціатива з успіхом була згодом здійснена, наказом по Наркомважпром т. Орджонікідзе оголосив подяку активним учасникам зміни проєкту, і їм видали премію за творчу ініціативу в розмірі 30 тис. крб.

Світової потужності завод у результаті зміни проєкту набув також світової слави за сміливу ідею — заміну металу на залізобетон. Таких будов ще не було в практиці капіталістичної техніки. Це була грандіозна перемога нашої техніки над американською. Залізобетон наших спеціалістів витиснув механічні конструкції за проєктом американських інженерів.

Лице світового велетня

«Ми відстали від передових країн на 50 — 100 років. Ми мусимо пробігти цю відстань за 10 років. Або ми зробимо це, або нас вімнуть».

Й. СТАЛІН

Надпотужний Турбогенераторний завод — це зразкове підприємство, озброєне новітньою технікою. Він буде могутнім знаряддям у руках робітничої класи СРСР за технічне переозброєння народного господарства.

Корпус Турбогенераторного заводу — це найбільша будівля в СРСР обсягом і величиною. Він розкинувся по землі напівкілометра і забрав площу понад 64 тис. кв. метрів. Вишина корпусу сягає 32 метри.

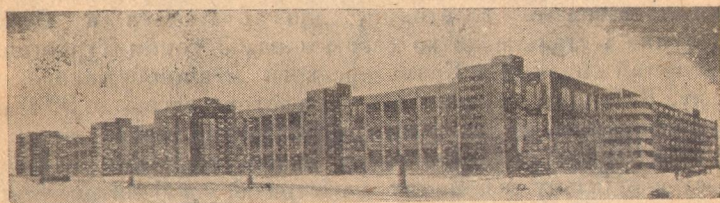
Обсягом Турбогенераторний містить 1 мільйон кубометрів, тобто втричі перевищує обсяг найбільшої будівлі в СРСР — Харківського будинку Держпромисловости.

Та не тільки заводи СРСР випереджує своєю будівельною архітектурою перший Турбогенераторний. Перед ним блідне й відступає найбільший у світі Турбогенераторний завод, що належить американській фірмі «Дженераль електрик К^о».

Найбільша вишина корпусу американського ДЕК — 19 метрів, а корпус Харківського генераторного має вишину 32 метри, а в 5 вежах — 42 метри. Наш завод матиме зводи потужністю в 200 тонн, а на заводі «Дженераль

електрик» потужність їх не перевищує 100 тонн. Нарешті, наш завод, витримуючи вагу потужних зводів і їх потрус під час рухів, уперше в світі розв'язує проблему побудови такого корпусу з залізобетону. У практиці капіталістичних будов не було таких споруджень. Всі показники говорять не на користь заводу «Дженераль електрик К^о».

230 залізобетонних колон турбогенераторного корпусу, розташовані в 5 рядів із залізними перекриттями — це машина, що їй може позаздрити гора. Кожна колона турбокорпусу витримуватиме тиснення, що дорівнює вазі завантаженого поїзду, тобто 4700 тонн. А всі колони разом тиснутимуть на землю з силою близько 1 млн. тонн.

Зовнішній вигляд Турбогенераторного заводу

Заводська фотографія

Ось чому для фундаменту колон треба було величезних копанів завглибшки до 12 метрів. 6 тис. кубометрів бетону і понад 1 тис. тонн залізних конструкцій укладено тільки у фундамент корпусу.

Втілюючи в собі всі новітні досягнення техніки, озброєний кращими верстатами, що не мають конкурентів в СРСР щодо потужності і найновішої конструкції, харківський завод потужних турбогенераторів увійшов у передовий ряд кращих світових заводів.

Останнє слово техніки — перший Турбогенераторний — якнайкраще відбиває собою постанову партії — «наздогнати і випередити в техніко-економічному відношенні передові капіталістичні країни».

Величезна, простора, світла будівля Турбогенераторного з плоским, етажеркою, дахом у своєму головному корпусі вміщує всі 17 цехів заводу. Тут в одному корпусі зосереджено увесь процес виготовлення складної продукції потужних турбогенераторів. Почавши від заготівлі інструментів і деталей — лопаток, станин, щитів, блях — аж до обвитки і складання — процес створення турбін і генераторів відбувається під одним дахом.

Потужні зводи в 50 і 200 тонн вантажомісткістю перепоситимуть важкі виковки з обробних цехів до складальних. Один такий звід може підняти 12 навантажених вагонів. Звідьки розміщенню цехів під одним дахом надзвичайно скорочується середзаводський транспорт.

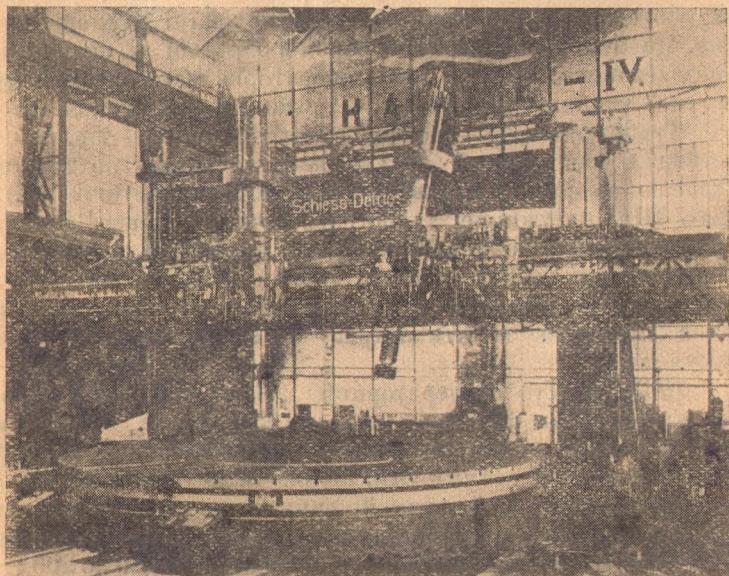
Завод працюватиме за принципом кооперування з іншими заводами - велетнями, що бууються в СРСР. Чавунне і сталєне литво вагою понад 3 тонни Турбогенераторний матиме з Краматорського машинобудівного заводу. Величезні виковки для валів ротора вагою до 90 тонн привозитимуть на спеціальних великовантажних вагонах з того таки заводу. Для цього мають посилити до того часу спеціальну залізничну магістралю, щоб витримувати вагу вантажів, які перевозитимуть.

Спеціальну, що не іржавіє, сталь для лопаток турбін приставлятиме «Електросталь» з Дніпрокомбінату. Біле вугілля Дніпра вироблятиме лопатки для турбогенераторів, що згодом даватимуть по всьому СРСР мільярди кіловат-годин електроенергії. На стругальних верстатах, величина постелі яких сягає 22 метри, стругатимуть деталь турбіни — її станину вишиною в 4,3 метри і в 5 метрів завширшки. Через ворота поміж різцями такого стругального верстату - велетня зможуть вільно проїхати 2 вантажні авта.

На крутілкових верстатах обточуватимуть величезні корпуси турбін і генераторів діаметром в 9,2 метра. Вага такого верстату сягатиме 461 тонну, або близько 30 тис. пудів. Щоб обертати постелю крутілкового верстату, треба буде мотора на 150 мех. кон.

Всього завод потребуватиме 551 верстат, що будуть останнім словом світової техніки,

Видима річ, для створення такого заводу потрібні були великі кошти і потрібний був ентузіазм усієї робітничої класи СРСР, щоб, зовсім не маючи кредиту зовні, здійснити побудову світового заводу. Тільки здійснюючи Ленінів заповіт: «найбільшою ощадністю господарства в нашій державі

Найбільший в СРСР крутильний верстат, який оброблятиме величезні корпуси турбін і генераторів. Вага верстату — 461 тону, а діаметр постелі — 9,2 метра

Заводська фотографія

допомогтися того, щоб найменше заощадження зберегти для розвитку нашої великої машинної індустрії, для розвитку електрифікації та ін., тільки на основі цієї Ленінової вказівки робітничий клас СРСР зміг здійснити ідею електрифікації, створивши потужну базу для неї — перший Турбогенераторний завод.

На устаткування завод потребував понад 9 млн. крб., з них 8 млн. крб. — на імпортне устаткування. А разом з будівництвом на завод витрачено понад 30 млн. крб. Проте такі великі витрачені кошти завод в якнайменший строк оплачує. Втілюючи в своєму залізобегонному тілі та в сталевих м'язах верстатів заощадження робітників, перший Турбогенераторний злишком поверне країні ці заощадження. Це буде наша могутня зброя в боротьбі за економічну незалежність: випуск турбогенераторів дасть заводі щорічної економії для країни близько 40 млн. крб. золотом.

Турбогенератор — це серце електростанцій — обертанням створює електричний струм, який проходить по тонкому кабелю на фабрики, заводи і села, електрифікуючи країну рад. Що потужніше турбогенератор, то більше створюється струм, то більший темп електрифікації. А найменша турбіна, яку робитиме завод, дорівнює 50 тис. квт. Число обертань її доходитиме 1500 на хвилину. Одна така турбіна зможе задоволити потребу на електроенергію цілого Харкова.

1933 р. Турбогенераторний завод випустить турбін потужністю на 600 тис. квт., а 1935 р., за первісними намічаннями, випуск становитиме 1700 тис. квт. турбогенераторів різної потужности. Рівняючи до наших потужних електростанцій, цей річний випуск заводу становитиме 25 Волховських електростанцій і понад 3 Дніпрельстани. Потужність кожної турбіни дорівнюватиме від 50 до 200 тис. квт., тобто одна турбіна в 200 тис. квт. вироблятиме електроенергії в два рази більше, ніж 8 турбін, що роблять на Волховській гідроелектростанції.

А 1937 р. Турбогенераторний перекине свою первісно намічену видатність і випустить турбін і генераторів на 2300 тис. квт., тобто дасть країні чотири Дніпровських електростанцій.

Найбільша у світі фірма турбогенераторного заводу «Дженераль-Електрик» кращими роками «процвітання» щороку випускала турбін не більше як на 1 млн. квт., а наш Турбогенераторний вже 1935 р. випустить турбін на 2300 тис. квт.

Ми на всіх парах випереджуватимемо техніку передової Америки.

4 тис. робітників і службовців регулюватимуть і направлятимуть роботу новітніх верстатів заводу. В стінах турбокорпусу людина стане справжнім хазяїном машини: процес виробництва потужних турбогенераторів буде цілком механізований. Важкі деталі турбін підійматимуть і переноситимуть потужні зводи. Рух людської руки, натиснення невеличкої кнопки — і 200-тонні зводи понесуть всі тягарі, куди їм вкаже владна воля переможного робітника. Обробка найскладніших деталей майбутніх турбін робитиметься автоматично на спеціальних верстатах з пристроями, шаблонами і калібрами.

Тоді як капіталістична раціоналізація і механізація виробництва робить працівника тупим придатком машини, поневолює і пригноблює його — механізація процесів виробництва в наших умовах ще більше підносить культурний рівень робітників і перетворює їх на свідомих керівників найскладніших агрегатів.

Більшовицькою волею було накреслено план електрифікації країни і більшовицькою волею збудовано світовий велетень електропромисловости і потужну базу електрифікації СРСР — перший Турбогенераторний. Цей план був реальний тому, що «реальність нашого виробничого плану — це мільйони трудящих, що творять нове життя... це ми з вами, наша воля до праці, наша готовість працювати по-новому, наша рішучість виконати плани». (Сталін).

Вся країна повинна знати ймення героїв, що створили більшовицькими темпами завод-велетень. Треба детально вивчити досвід побудови першого в СРСР і найбільшого в світі Турбогенераторного заводу, щоб цей досвід перенести і на інші будови радянського Союзу. Треба обізнатися з технічними досягненнями велетенського спорудження.

Створення такого потужного заводу — це перемога лєнінської генеральної лінії партії. Більшовики вписали ще одну яскраву й сміливу сторінку в історію будівництва

соціалізму. В технічно відсталій країні створено завод небувалої у світі потужности.

Більшовицька механізація

плюс освоєння будівельного майданчика

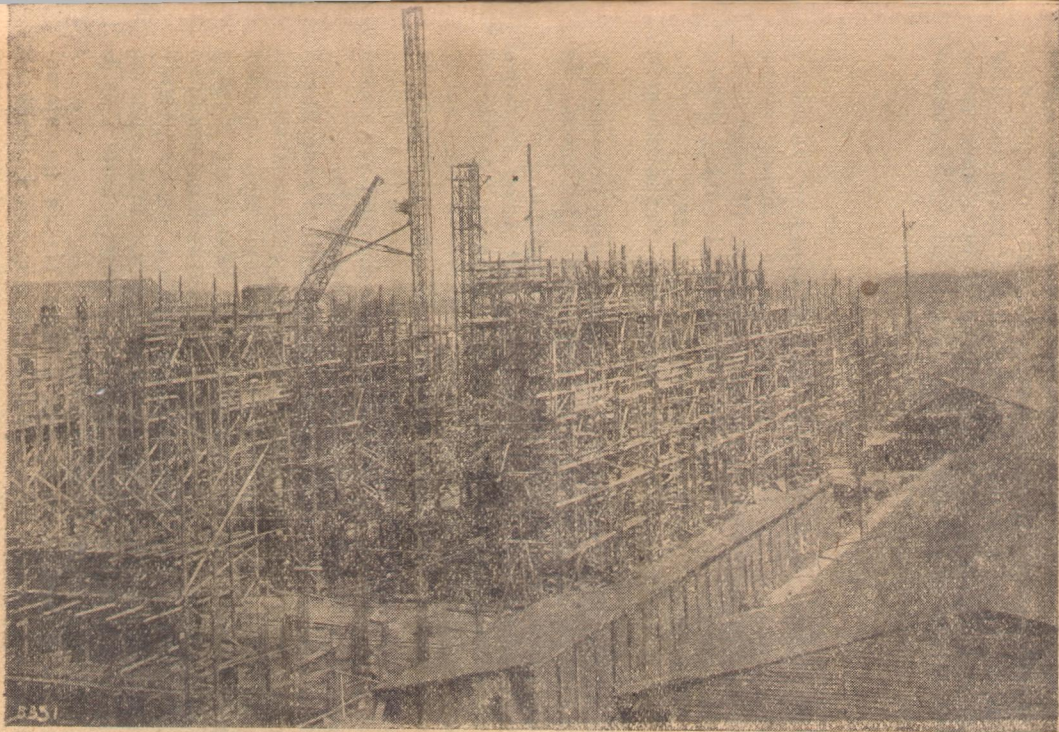
Велетенська будова турбокорпусу потребувала для свого спорудження багато матеріалів. Треба було викопати близько 110 тис. тонн непотрібної землі, щоб розчистити майданчик заводу.

Наведемо декілька цифр: у фундамент турбокорпусу було вкладено 23 тис. тонн було-бетону. На спорудженнях будівлі витрачено 34 тис. кубометрів бетону та близько 5,5 тис. тонн залізних конструкцій. Для заповнення міжколонних проміжків треба було понад 4 млн. шт. цеглин. Щоб перевезти всю цю величезну кількість матеріалів і приставити на завод пісок, цемент, жорству, скалля та ін., треба було 12 тис. вагонів, або 200 спеціальних маршрутних поїздів.

Будівництву конче треба було переварити цей потік вантажів, щоб він своєю масою не завалив майданчика і не спинив темпів роботи. Треба було для цього пильно розпланувати весь процес побудови турбокорпусу — від копання й вибирання землі аж до укладання бетону, уставляння залізних конструкцій і викінчувальних робіт.

Перший кубометр бетону уклали в колону турбокорпусу тільки 22 липня 1931 р. І за такий невеликий строк — з 22 липня до грудня — на майданчику будівництва розгорнулися справжні бої за бетон. Ніяка негода, ні морози не спинили більшовицького натиску, і потік бетону безперервною стьошкою подавався в колони турбокорпусу.

Успіхові в укладанні бетону за такий короткий строк сприяли, крім ентузіазму будівників, пильна попередня підготовка робіт і максимальна механізація їх та правильне господарське керівництво. Освоєння будівного майданчика в умовах будівництва Турбозаводу було одною з найважливіших проблем, яку конче треба було розв'язати.

Там, де ще на весні було рівне місце, порите копаннями,— там у серпні розгорнулися більшовицькі завзяті бої за залізобетон. Зростали риштунки, а разом з ними зростали велетні — залізобетонні колони заводського корпусу. Вигляд будівництва 16 серпня 1931 р. Віддалі видно вежу АБГ і звід «Кайзер»

Заводська фотографія

Затиснений поміж апаратним заводом і ливарним дехом ХЕМЗ'у майданчик не давав змоги широко розгорнутися. Отож треба було кожний клаптик землі взяти на облік і точно визначити його призначення. Крім цього, треба було механізувати всі процеси будівних робіт, щоб забезпечити на вузькому фронті потрібні темпи.

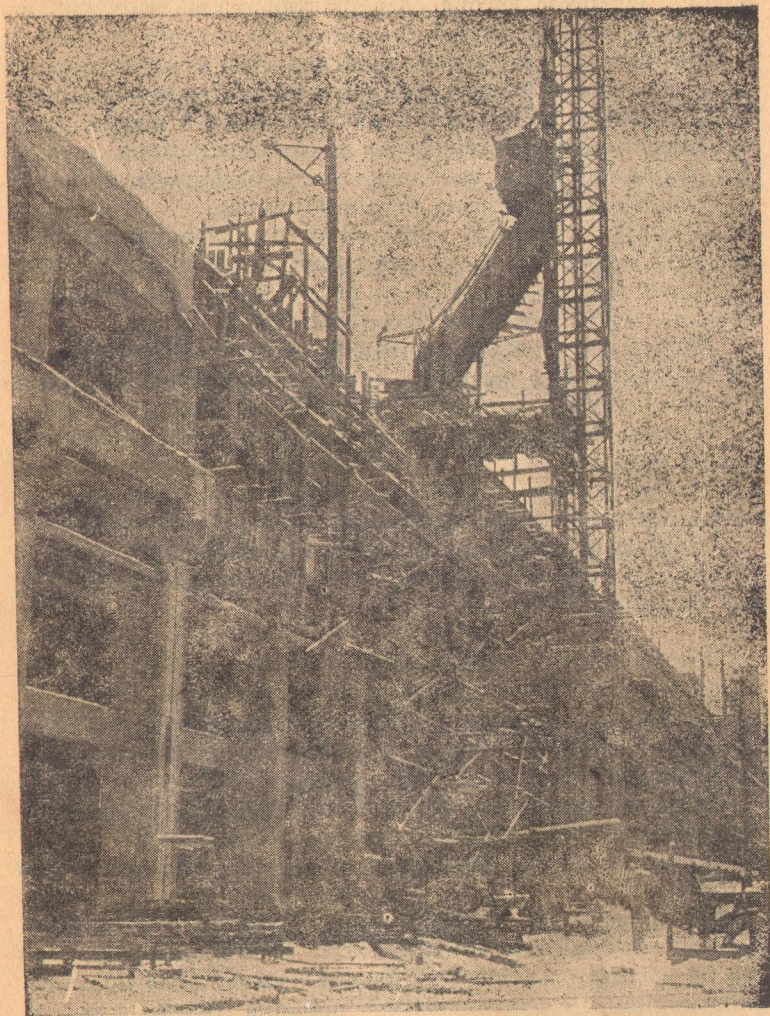
Під'їжджаючи до будівництва Турбогенераторного заводу в самому розпалі боротьби за темпи, ще здалеку можна було помітити металеву вежу, що струнко здіймалася над високим риштуванням будівлі. Це вежа німецької фірми АБГ. Вона була центром механізації будівних робіт на Турбобуді й вона ж — тягова ланка для механізованого процесу будівництва.

90 — 100 кубометрів бетону на зміну — це показник її роботи. На перепускву спроможність вежі АБГ рівнялися бетономішалки, каменодробарки і транспортери.

Через недостачу місця один бетонний завод довелося поставити всередині самого будівного корпусу. Для одночасного подавання скаля і піску збудували спеціальну естакаду: внизу йшло потоком скаля, а вгорі подавався пісок. Обидва процеси не заважали один одному і обидва потоки зустрічались на бетонному заводі, щоб тут разом із цементом створити потрібне для бетону тісто.

Створювалась чітка послідовність операцій; і невеличкий майданчик не тільки не гальмував робіт, але, завдяки правильному розплануванню його та організації, прискорював темпи. Вперше в СРСР споруджували величезну будову буквально поміж будівлями. Кожний клаптик землі взяли на облік. Будівний майданчик перетворився на справжній мурашинник, де вовтузились бетонники, арматурники, теслярі й звідки поступінно виростало риштування і здійснювалися сталеві корпуси залізобетону.

Ось як організували процес роботи. Тільки по привезений на майданчик матеріал — пісок, жорства і цемент — підходив до спеціальної плятформи, зробленої на одному

Подавання бетону вежею АБГ взимку. Частину вежі закрито дошками й обито солом'ю, а бетонний завод захищає від холоду тимчасове приміщення. До місця укладання йде гаряча пара

рівні з підлогою вагона. Ця платформа надзвичайно полегшувала розвантажування до 25 — 50 вагонів на добу.

На вузьких стьожках транспортера пісок і жорстку зараз же після вивантаження вагончиками системи Коппеля приставлялося на бетонний завод, а великий камінь диски каменодробарки перетворювали на скаля, і другим потоком він також подавався на бетонний завод. І пісок, і скаля, і цемент — все пожирали бетономішалки.

А в другому кінці майданчика був розміщений склад дерева і поряд нього — палубочний цех. Дерево без ніякої затримки йшло під гострі пили теслярів і перетворювалося на готові приймати бетон палубки.

Створення окремої залізничної вітки для арматурного заліза давало свою перевагу і арматурному цехові. Він також був розміщений біля складу і залізо відразу йшло в обробку.

На колонах будови зустрічались три потоки. Готовий, ще не застиглий бетон вливався в заздалегідь заготовлені для нього палубленням форми. Зв'язуючися з арматурою, бетон перетворювався на міцний, гнучкий залізобетон.

Спеціальна лабораторія перевіряла твердість готового бетону і тільки після перевірки його тривкості вважали, що процес закінчено.

Бетономішалки робили день і ніч, викидаючи пережований готовий бетон і забезпечуючи укладання 500 кубометрів бетону на добу. Розраховані на перепускну спроможність в 350 кубометрів два бетонні заводи, керовані ентузіястами, перевикували план.

А трохи осторонь майданчика торохтіли каменодробарки. Розраховані пересічно на дробіння каменю в 6 — 7 кубометрів на годину, вони давали на добу по 156 кубометрів скаля.

Всі процеси роботи на будівному майданчику Турбобуду були максимально механізовані. Палублення для укладання бетону заготовляли на спеціальному дворі, устаткованому циркулярними і маятниковими пилами. Палублення для дворядних естакад будови підіймали вежі та зводи «Кайзер» та «Ібаг».

Риштунок заготовлювали окремо і процес заготівлі його також був механізований. Верстат «Футура» гнув риштунок (арматуру), а різали кругле залізо на спеціальних пресах. Готовий риштунок подавалося на місце укладання зводами-укосинами.

Для виконання наміченого плану будівництва потрібне було пильне попереднє підготування до робіт і потрібний був детально розроблений план дій, щоб у момент розгортки боїв за темпи не сталося замішання і розгубленості. Адже треба було укласти 34 тис. кубометрів бетону за строк, небувалий в історії для такого спорудження. Певна річ, самими руками таку роботу виконати було не можна. Тут треба було максимально механізувати всі процеси будівних робіт. Треба було більше механічних сил примусити працювати на службі соціалізму.

Тільки цілковита механізація процесів будівництва і правильне адміністративно-господарське керування могли забезпечити успіх намічених більшовицьких темпів у побудові Турбогенераторного заводу. Треба було створити конвеєр безперервного подавання бетону від розвантажних майданчиків будівних матеріалів через горла громохких бетономішалок до місця укладання на вишину 32—42 метри колон турбокорпусу.

Під керівництвом головного інженера т. Када, з допомогою групи інженерів і техніків та з участю робітничих винахідників найважливіше завдання на Турбобуді — освоєння будівного майданчика — було з успіхом розв'язано.

Не зважаючи на великі хиби у використанні механізмів, більшовицька механізація плюс освоєння будівного майданчика і вміле керування було одними з вирішальних факторів успіху на будівництві.

Перші копани

Коли був цілком розроблений проєкт першого Турбогенераторного і були розраховані всі потрібні для побудови заводу матеріали, тоді уклали детальний календарний план

будівних робіт. Розписаний на графіки, плян робіт мав стати за провід майбутньому фронтові боротьби з бетоном.

Тоді на зміну проєктувальникам прийшли будівники, і те, що було старанно викреслено на кальці та рисунках, стало здійснюватися на ділі в копанях, укладанні фундаменту, в уставлянні риштувань і в будівництві з залізобетону першого Турбогенераторного. Тоді плян став перетворюватися в життя.

Зима... Початок 1930 року. Ще заметами снігу закидано промерзлу землю. Гострий північний вітер люто дме поміж корпусами будинків, і робітник на почівній залізниці хемзівської електростанції, закутаний у кожух, їжитьься від холоду.

А над заметами снігу, на всьому просторі поміж апаратним заводом ХЕМЗ'у і ливарним цехом, майорять червоні лінії стовпчиків. Закутані в хутра техніки міряють землю — це нівелюють майданчик майбутнього заводу. Роблять перші начерки велетенських робіт.

Ранньою весною прийшли перші грабарі. Закипіла завзята, кінітка робота, загули перші мотори транспортерів, і побігли по стьожках брили виритої глини й піску — почали рити копані під фундаменти турбокорпусу.

Та будівництву не щастило. З перших днів — прорив за проривом. У серпні 1930 р., в самому розгалі робіт, гостро відчувся брак робочої сили. І партійний комітет ХЕМЗ'у, комсомол, управа будівництва кинули виклик усім харківським робітникам і всім трудящим.

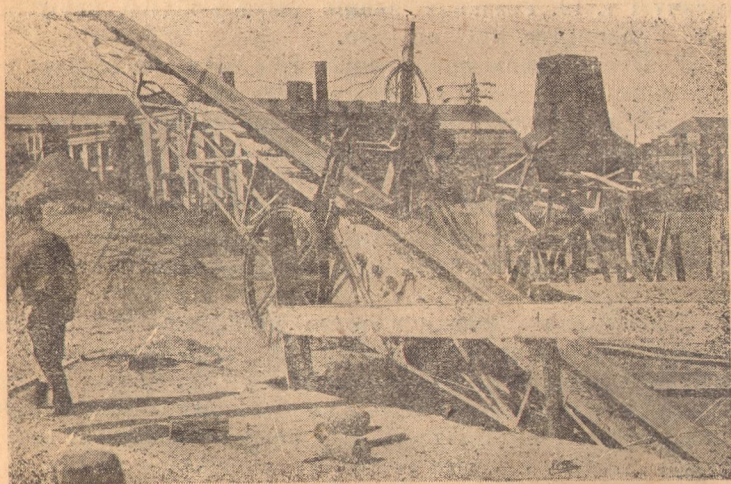
— Всі на допомогу будівництву, яким має пишатися Харків!

Робітники Харкова відповіли могутніми колонами суботників, перекриваючи прорив на будівництві велетня.

На майданчик щодня прибували сотні робітників і службовців, студентів і червоноармійців. Засукавши рукави, бралися вони за лопату, рили канави, викопували липку глину — допомагали ліквідувати прорив. Тисячі трудящих Харкова побували тоді на майданчику Турбобуду і своїми

руками, під осіннім дощем, вони перші закладали фундамент потужного заводу.

Харківський Турбогенераторний завод будував увесь трудящий Харків, та особливу заслугу мають хемзівці. Вони перші зняли питання про будівництво велетня і вони ж перші подали тривожні сигнали про допомогу. Робітники цехів ХЕМЗ'у брали шефство над Турбозаводом, виділяли

Транспортер викидає землю з перших копанів

Заводська фотографія

людей у поміч будівництву і через заводську газету «Генератор» постійно перевіряли виконання пільну робіт.

Ще в березні 1930 р., в момент готування до будівництва, хемзівці виділили спеціальну делегацію з робітників для перевірки постанови ЦК ВКП(б) про побудову Турбогенераторного, про своєчасне постачання будівництву матеріалів.

Делегація поїхала до Москви, навідала правління ВЕО, перегорнула купи паперів і взнала, як апарат ВЕО виконує

директиви партії. Делегація винесла йому суворий присуд: апарат не працював по-ударному, заявок на матеріали не виконували, намічена кількість матеріалів, що їх мали приділити, не сходилася з потребами будівництва. Цю розбіжність створила розгортаність в апараті.

Треба було, наприклад, 116 тонн цементу, а в пляні ВЕО намічалось тільки 20 тонн. Або будівництву треба було 11 тис. тонн цементу, а у ВЕО було записано тільки тисячу і т. ін. Реальних плянів робіт у відділі капітального будівництва ВЕО не було.

З підготуванням конструкцій теж було не гаразд: не було рисунків і навіть не було достатньої підготовки до них. Все це був результат шкідництва. Сховані тоді ще від очей громадськості шкідники робили свою контрреволюційну справу.

Але делегація ХЕМЗ'у домоглася проте поставити питання про будівництво Турбогенераторного на президії ВРНГ, і та ухвалила постанову про внесення Турбозаводу в число ударних будов.

Після цього становище різко міняється. З 1 серпня 1930 р. для керування будівництвом Турбогенераторного виділяють спеціальне управління на ХЕМЗ'у. Однак, не зважаючи на постанову ВРНГ, не так легко було відразу ліквідувати всі неладності. Ще не раз громадські організації ХЕМЗ'у і управа Турбобуду зверталися за сприяттям до РСІ, щоб примусити ВЕО віддавати будівництву більше уваги.

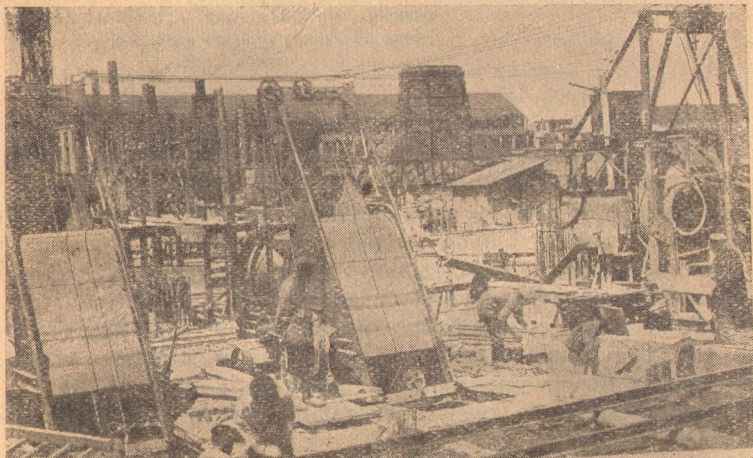
8 серпня з майданчика Турбобуду знов лунає сигнал тривоги: роботу на Турбобуді ще не розгорнено. Рити копані, фундаменти почали при дуже обмеженому числі грабарів. Будівних механізмів і транспорту ще немає, бракує матеріалів.

Труднощі виникали на кожному кроці й доповнювалися свідомим шкідництвом. Та більшовики не звикли відступати перед труднощами — будівники Турбобуду не здали темпів. Рити копані й закладати фундаменти довелось і взимку.

В січні-лютому 1931 р. — рівно через рік після того, як перші техніки своїми приладами нівелювали майданчик

майбутнього заводу — на тому таки майданчику, в землі, прикритій комишовими матками або звичайною соломою, як комахи вовтузились люди і в зимових умовах бетонували фундамент заводу.

Нагрітий паром до 35 — 40° гарячий бетон у закритих вагончиках приставляли до копані. Тут його викидали в жолоби і укладали в основу фундаменту. На промерзлій

Бетонний завод був усередині корпусу, що будується, — це набагато прискорювало процес подавання бетону

Заводська фотографія

землі ставили спеціальні жаровні, щоб нагріти місце для бетону і тим самим запобігти осідання фундаменту. В таких умовах виконували перші роботи для закладання фундаменту.

Недоладностям і шкідникам не вдалося спинити риття копанів і закладання фундаменту. Завдяки активній допомозі громадських організацій ХЕМЗу і трудящих Харкова, не зважаючи на брак робочої сили, до 1 квітня 1934 р. всі роботи в основному були виконані. Вирито 36 тис.

кубометрів землі й уставлено понад 30 тис. кв. м. кріплення. 3.500 кубометрів бетону уклали в основу турбокорпусу. Не зважаючи на морози, 60% копанів до весни 1931 р. були готові.

Від 0 до 86

«Реальність нашого виробничого плану — це мільйони трудящих, що творять нове життя, це ми з вами, наша воля до праці, наша готовість працювати по-новому, наша рішучість виконати план».

Й. СТАЛІН

Будівництво з самого початку відчувало недостачу робочої сили. Бракувало грабарів, каменярів, теслярів. Не було навіть достатнього числа звичайних чорноробів.

Лихо було в тому, що постійної робочої сили не було. Покидало роботу більше людей, ніж приходило. Причинами повільності були незадовільні побутові умови і кепське культурне обслуговування сезонників.

А з кого складалась основна армія будівників? На 5 тис. будівників тільки 197 чол. мали стаж роботи більше як рік, а переважна частина робітників — понад 50% — не мали жодного стажу, якщо не лічити трьох місяців роботи на будівництві.

Світовий велетень створювали люди, що зовсім не мали виробничого гарту. Завербовані за нарядами Наркомпраці й за договорами з колгоспами, взяті прямо від плуга, вчорашні селяни — люди ріллі — приходили до Харкова творити перший Турбогенераторний завод.

Треба було переробити й перевиховати всю цю робітничу армію, створити з неорганізованої, дрібновласницької маси свідомих будівників соціалізму і підвищити їхню кваліфікацію, — треба було закріпити їх на будівництві.

Ще до січня 1931 р. на будівництві не було жодного ударника. В лютому 1931 р. вони стали появлятися одиницями. Записалося в ударні бригади 259 чол., але фактично ударних темпів на будівництві ще не було, і механізований процес роботи не давав належного ефекту.

Перестої та поломи механізмів, бетономішалок, зводів, транспортерів були масовим явищем.

Бетонний завод, що згодом показував більшовицькі темпи роботи й цілком забезпечував укладання бетону, на початку 1931 р. був «вузьким місцем» будівництва. Транспортери не справлялися з подаванням скалля: замість 1200 пудів на добу, вони подавали тільки 100 — 200 пудів. Ось чому роботу механізмів часто-густо заступала лопата.

Така була картина на будівництві на початку 1931 р. Низька труддисципліна і масові прогули були звичайним явищем. Не обраховані прогули переважали обраховані, робочий день не був ущільнений. Бригади бетонярів замість 200 — 175 замісів давали тільки 60 — 100. А план виробітку на одного робітника навіть у другому кварталі 1931 р. виконувався тільки на 84%.

Дисципліна була така низька, що прогульники п'яні виходили на роботу, розкладаючи і дезорганізуючи інших робітників. Коли бетоняр Островський прийшов 20 травня на роботу п'яний і помічник виконавця робіт не допустив його працювати, то бригадир Марченко заперечував проти цього: «байлуже — протверезиться», — доводив Марченко.

Алеж бетон — це відповідальна ділянка будівництва, де потрібна була найбільша пильність і найкраща якість роботи.

Був і такий випадок: робітник Заводський прийшов на будівництво з півпалшкою горілки і з ножем накинувся на десятника, відмовляючись піти з майданчика.

Не відставали і лжеударники. «Ударник» бригадир Колонов 30 травня прийшов на роботу п'яний, 31 похмілявся. Лжеударник десятник Кузьменко з'являвся гуляв 12 днів.

Основна причина всіх цих неприємностей на початку 1931 р. була в тому, що бракувало чіткого, більшовицького керування від партійної та професійної організацій будівництва. Керівники будкому пленталися в хвості відсталой частини робітників, — створюючи антагонізм на будівництві поміж адміністрацією та робітниками, вони заохочували шкурницькі вимоги відсталой частини сезонників.

Метода вербування ударників у будкому того періоду була своєрідна: «хочеш бути на ударному постачанні — записуйся в ударники». Так вербував будком і в цьому була вся його «виховна» робота. Обліку роботи ударників не було жодного, пляну роботи бригадам не давали, на 2000 будівників тільки 250 було залучено до профспілки.

Опартунізм на практиці будкому призводив, кінець-кінцем, до зриву темпів будівництва.

Такий стан довго тривати не міг. Більшовицька фортеця — перший Турбогенераторний — мала показати більшовицькі темпи роботи й нові зразки трудового героїзму.

Перелім настав у травні, коли для посилення парткерівництва на будову перекинули з ХЕМЗ'у старого кадровика Кропивницького. Тоді окремої парторганізації на будівництві ще не було, а був лише невеликий осередок. Комуністи працювали переважно в конторах і тільки троє були на самому виробництві. Звідси і все лихо: на будівництві не було належного партійного керівництва і не було потрібного розмаху більшовицької боротьби за темпи.

Під керуванням т. Кропивницького починається завзята, важка робота над створенням стійкого ядра партактиву. В цьому був центр завдання. До партії поступінно залучаються всі кращі робітники будівництва. В секторах і цехах створюються самостійні осередки, а з невеликого осередку, під керуванням міськпарткому, в липні створюється партійний колектив.

Прихід на будівництво т. Кропивницького завдав смертельного удару опортуністичному керівництву будкому. Велику поміч будівництву подала тут, як і в створенні кадрів кращих ударників, преса. Редакції харківських газет взяли шефство над Турбогенераторним. Сигналізуючи на своїх сторінках про всі недуги будівництва, вони, крім цього, посилали на будівництво спеціальні бригади, що на місці проводили велику масову роботу і допомагали створювати зрушення в темпах. З травня на будівництві стала виходити більшовицька щоденна друкована газета, а згодом і листівка «Турбіновелетень».

В березні 1931 р. на майданчику будівництва працювала бригада редакції «Комуніста». Вона перша виявила опортуністичне керування будком. Бригада редакції «Комуніста» мобілізувала будівників на боротьбу проти безгосподарності і знеосібки механізмів, проти неощадного витрачання матеріалів і проти перестоїв, прогулів та лжеударників. Вона вимагала довести плян робіт до бригад, закріпити механізми за певними кадрами робітників, а для зменшення плинності поліпшити побутові умови робітників у бараках.

Опортуністичному верівництву будкому проголосили непримеренну боротьбу. На першій виробничій зустрічі ударних бригад було виявлено недуги, що заважали зростанню справжнього ударництва і більшовицьким темпам роботи на будівництві.

Ударники Крупін, Фоменко, Білоусів та інші в один голос говорили, що будком заважає виробничому піднесенню мас і створює рвацькі стимули у сезонників. Говорили ще про погане керування адміністрації. Бригади не мали пляну, а без пляну не можна було висувати зустрічний.

Скаржились ударники і на брак культурного обслуговування, на погані побутові умови. Але головне, чим боліли перші ентузіясти, це хибі виробництва.

— Чому будком не керує соціалістичним змаганням, чому він навіть не заглядає в копані? — питав бригадир арматурників Крупін.

Відповіддю на це запитання ударників була постанова партбюро колективу. По-більшовицькому вдарила парторганізація будівництва на опортунізм будкому В короткій, стислій резолюції на доповідь будкому було виявлено все його опортуністичне обличчя.

Фракцію будкому розпустили. Бюро визнало, що бюро осередку, а також фракція райкому будівників незадовільно керували роботою будкому. Були визначені заходи до налагодження цієї роботи.

Ця постанова партбюра дуже багато важила для будівництва турбогенераторного велетня.

Почалось готування до виборів нового будкому. Створили спершу оргкомітет, куди увійшли т. т. Конєв та ін. Він виконав велику роботу, гуртуючи на будівництві перший актив ударників. Сезонники дуже здивувались, коли до них у копані прийшов Конєв — адже старий будком ніколи туди не заглядав.

Вибори нового будкому спричинили чимале збільшення активності серед будівників. Стало зростати ударництво. В день виборів арматурний цех оголосив себе ударним і дальшою роботою цілком виправдав цю почесну назву.

Новий будком повернувся лицем до виробництва. Створюючи актив знизу і організуючи профланки за принципом виробництва, він забезпечував безпосереднє керування масами в боротьбі за темпи.

Замість одного цехового комітету в кожному цеху та секторах було створено самостійні організації. Організували 11 цехових комітетів. Замість 8 профгруп стало 189, а число групових виробничих нарад збільшалося з 6 до 166.

Такий різкий стрибок у зростанні активу стався завдяки завзятій роботі нового будкому. Організуючи маси знизу — від ланки, групи, бригади, будком поступінно збільшив свій актив з одиниць до сотень.

З моменту обрання нового будкому починається й завзята боротьба за темпи, за зустрічні плани. Ударники в нещадній боротьбі з виробничими недоладностями, прогульниками, літунками і рвачами починають здобувати перші виробничі перемоги.

Під більшовицьким натиском на лжеударників стала спадати крива зростання прогулів. З 4,6% у травні вони зійшли в ліній й серпні до 1,4%, а виконання плану виробітку на одного робітника з 84,8% підвищилось до 96%. Різко поменшала і плинність робочої сили: з 78% у квітні до 16,7% у серпні.

Почалась перебудова роботи партійних, професійних і господарських організацій під кутом виконання шести умов т. Сталіна,

Партійний комітет добився від Наркомпраді виділення певних районів для вербування робітників, і прийом на роботу самопливом скоротився в серпні до 16%, а число прийнятих колгоспників побільшало до 60%.

У четвертому кварталі 1931 р. 91% усіх робітників було охоплено відрядністю. Кожний механізм мав свого хазяїна.

Водночас на будівництві намічається різкий стрибок в зростанні ударного руху. Вже в липні було понад 1000 ударників, а в момент закінчення залізобетонних робіт 86% робітників були в ударних бригадах.

Налагоджений облік ударництва і боротьба проти зрівнялівки — все це позначалось не лише на кількісному зростанні, а найголовніше на якісних показниках ударного руху. Ентузіясти ставали справжнім авангардом армії будівників. Почалося зростання продуктивності праці.

Якщо в березні виробіток на одного чоловіка становив 202 крб. 75 коп., то у вересні він дійшов 542 крб. Такі були безпосередні результати перебудови роботи в керівництві ударним рухом.

А хто були ці кращі ударники? — Часто їх вербували з чорноробів і тут таки, на ходу, в процесі роботи вони ставали кваліфікованими теслярами, арматурниками тощо. Таких були сотні. Так була створена і організована бригада теслярів Лібермана, що згодом стала кращою бригадою на будівництві. Так була організована і бригада Епштейна і ряд інших.

Вчорашні колгоспники і чорнороби під більшовицьким керуванням ставали в лави свідомих будівників соціалізму. На практиці розбивалося всі опортуністичні балачки старого будкому про неможливість створити ударний рух серед сезонників.

В боротьбі за зустрічний

Темпи на майданчику Турбобуду почали наростати з липня 1931 р., коли у зв'язку з переходом на залізобетон закінчили в основному роботу над зміною проєкту і коли

будівництво заводу було виділено в самостійну одиницю. До червня 1931 р. Турбобуд не мав свого господарського лиця. Роботи на будівництві заводу виконував спершу відділ капітального будівництва ХЕМЗ'у, потім — спеціальне будівельне управління при тому таки заводі.

Через таку знеесібку турбогенераторний велетень залишався фактично безпритульним. В постачанні коштів і матеріалів він цілком залежав від управи ХЕМЗ'у, а та, своєю чергою, дбала про себе і кошти, призначені на будівництво Турбозаводу, частенько йшли на капітальне будівництво ХЕМЗ'у.

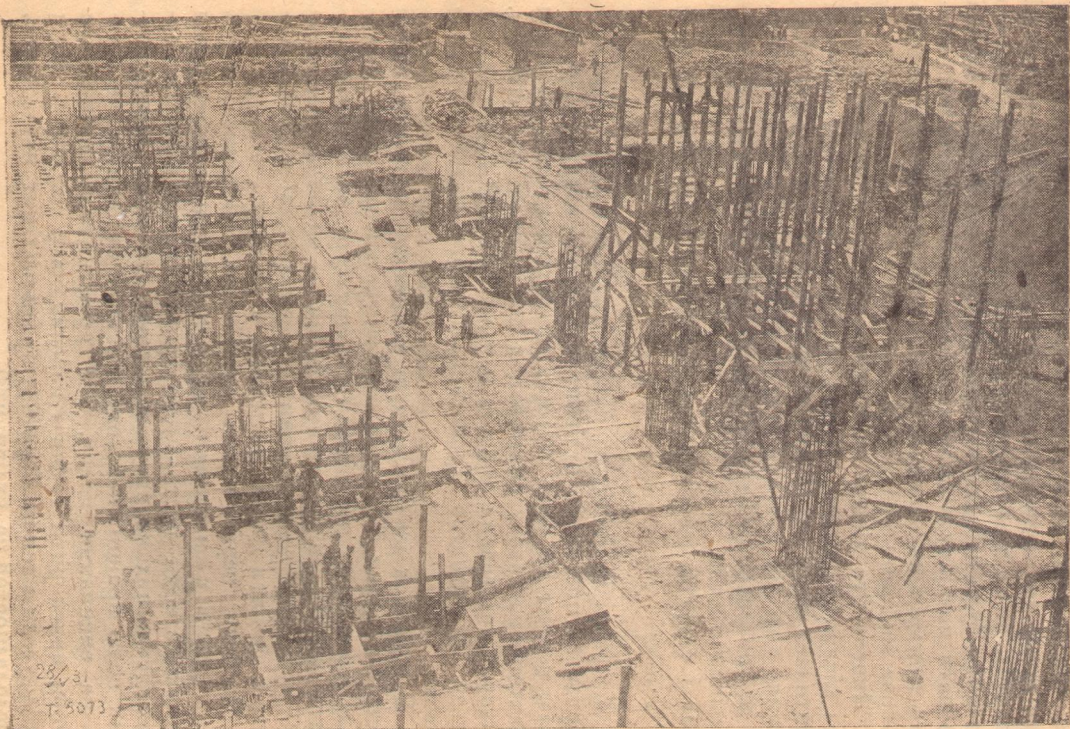
Парторганізація будівництва поклала край цьому ненормальному явищу. На її вимогу з червня 1931 р. будівництво виділили в самостійну одиницю із своїми власними коштами і власними фондами матеріалів.

Водночас парторганізація Турбобуду через ЦК КП(6)У, а потім через президію ВРНГ СРСР домагається внесення будівництва Турбогенераторного заводу в число 35 підприємств надударних будов, що є на особливому постачанні. З того ж часу замість одного невеличкого осередку в 35 чол. на будівництві оформлюється і партійний колектив із своїм бюро.

Організаційні заходи мали вирішальне значення для успіху справи. До пуску заводу залишались лічені вісім місяців, а будівництво фактично сиділо ще в землі. Ще не був закінчений навіть фундамент турбокорпусу і жодного кубометра бетону не уклали в його колони. З землі стирчали загнуті прuti арматури, а частина копанів була засипана невибраною землею. Будівництво було в глибокому прориві.

Плян роботи виконувався не більше як на 50%, а замість надходження матеріалів за пляном 100 вагонів на день, їх пересічно надходило не більше як 4 — 5. Фонди на другий квартал не були своєчасно виділені і затримались виготовленням потрібні рисунки.

І ось під керівництвом партбюра починається рішуча боротьба з цими проривами і хибам. Переладновуються партійні сили і кидаються безпосередньо в цехи та секто-

Ще 28 травня 1931 р. на майданчику будівництва ставили перші риштовання, а в землі стриміли загнуті риштункові дроти. Будівництво було в землі

будівництво заводу було виділено в самостійну одиницю. До червня 1931 р. Турбобуд не мав свого господарського лиця. Роботи на будівництві заводу виконував спершу відділ капітального будівництва ХЕМЗ'у, потім — спеціальне будівельне управління при тому таки заводі.

Через таку знеосібку турбогенераторний велетень залишався фактично безпритульним. В постачанні коштів і матеріалів він цілком залежав від управи ХЕМЗ'у, а та, своєю чергою, дбала про себе і кошти, призначені на будівництво Турбозаводу, частенько йшли на капітальне будівництво ХЕМЗ'у.

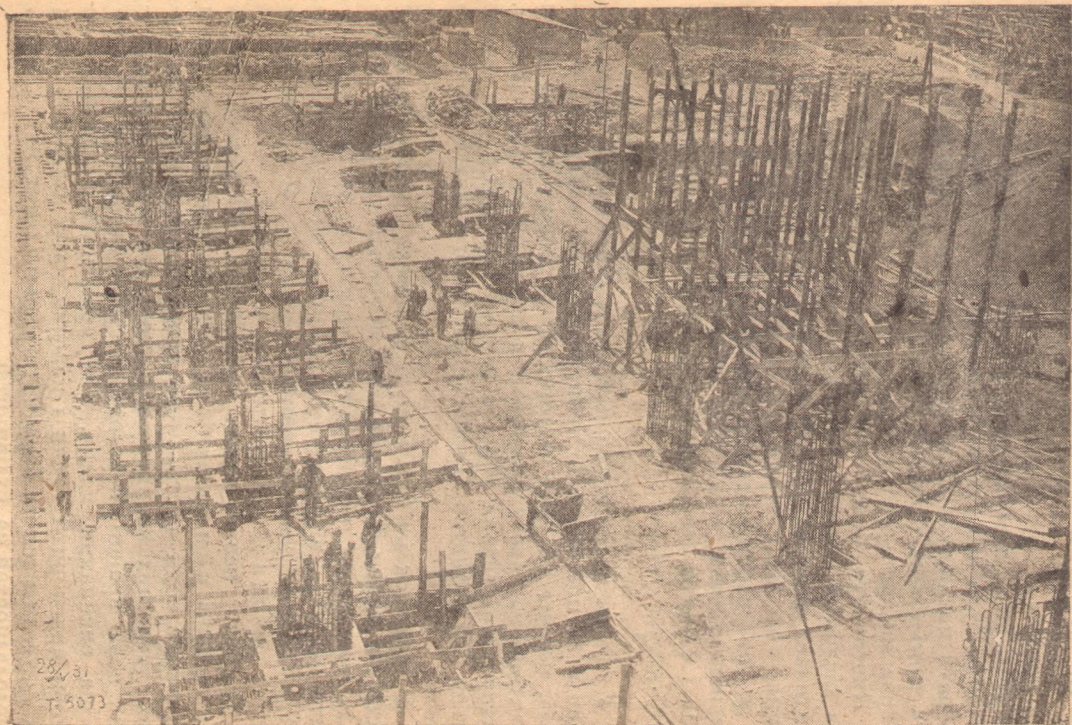
Парторганізація будівництва поклала край цьому ненормальному явищу. На її вимогу з червня 1931 р. будівництво виділили в самостійну одиницю із своїми власними коштами і власними фондами матеріалів.

Водночас парторганізація Турбобуду через ЦК КП(б)У, а потім через президію ВРНГ СРСР домагається внесення будівництва Турбогенераторного заводу в число 35 підприємств надударних будов, що є на особливому постачанні. З того ж часу замість одного невеличкого осередку в 35 чол. на будівництві оформлюється і партійний колектив із своїм бюром.

Організаційні заходи мали вирішальне значення для успіху справи. До пуску заводу залишались лічені вісім місяців, а будівництво фактично сиділо ще в землі. Ще не був закінчений навіть фундамент турбокорпусу і жодного кубометра бетону не уклали в його колони. З землі стирчали загнуті прутки арматури, а частина копанів була засипана невибраною землею. Будівництво було в глибокому прориві.

Плян роботи виконувався не більше як на 50%, а замість надходження матеріалів за пляном 100 вагонів на день, їх пересічно надходило не більше як 4—5. Фонди на другий квартал не були своєчасно виділені і затримались виготовленням потрібні рисунки.

І ось під керівництвом партбюра починається рішуча боротьба з цими проривами і хибами. Переладновуються партійні сили і кидаються безпосередньо в цехи та секто-

Ще 28 травня 1931 р. на майданчику будівництва ставили перші риштовання, а в землі стриміли загнуті риштункові дроти. Будівництво було в землі

ри. Після того, як приєднали будівництво до числа 35 підприємств на надударному постачанні, фонди на другий квартал, хоч і з запізненням, були одержані. Будівництво повинно було забезпечити реалізацію одержаних фондів і набрати потрібну кількість робочої сили. Перекрити прорив третього квартала і надолужити втрачене — це було бойове завдання будівників.

Липень був місяць найнижчих темпів і водночас липень був місяць перелому. Крива укладання бетону в липні скотилася вниз до 24 кубометрів пересічнодобового укладання, тоді як у червні укладали пересічно 71 кубометр. А за генеральним пляном липень мав бути місяцем найбільших темпів. Ось чому потрібна була більшовицька воля і енергія, щоб вирвати будівництво з глибокого прориву.

У травні будівництво навідав т. Орджонікідзе. Він розпорядився постачати будівництву Турбогенераторного метал, цемент та інші матеріали. Звільнене від побудови тракторного заводу рихтовання перекинули на Турбобуд. І наприкінці травня вийшов наказ ВРНГ СРСР, що оголошував будівництво Турбогенераторного надударною будовою.

У травні ж на будівництві починають подавати перші зустрічні пляни. Технічна нарада третього сектора прийняла на червень зустрічний: в арматурі завдання збільшити на 20%, в укладанні бетону — на 30%, тобто на 100 кубометрів, — вибирання по вежах землі в 800 кубометрів зробити не за дві декади, а за одну.

Це були перші пляни ентузіастів. Щоправда, через недовладності у плануванні та неправильне використання механізмів вони часто-густо зривалися. Але цінність перших зустрічних плянів була в тому, що вони концентрували волю кращої, передової частини будівників не тільки на виконання пляну, але примушували вишукувати засоби прискорити темпи і перевиконати завдання. Вони мобілізували маси на боротьбу проти всіляких неузгоджень і недовладностей на будівництві.

У процесі боротьби за перші зустрічні точилася нещадна боротьба з неповоротністю, тяганиною й нерозпорядністю. Виявлялися кращі ударні бригади, як от бригада теслярів Лібермана, Епштейна, що працювали на зміцненні копанів і перевищували план. А погані адміністратори, як десятник Попов, що через його нехлюйство неправильно був укладений бетон в одному з підколонників і зробилися скази — такі адміністратори потрапляли під обстріл робітничої критики.

З перебоями проходила робота до липня. Ентузіязм кращих ударних бригад та їхній зустрічний план розбивалися об тисячі неузгоджень і недоладностей. Бригади ще не мали навіть декадних завдань, а їм давалося план на цілий місяць.

В цей час будком багато працював, щоб довести декадний план до бригади, і вже наприкінці червня бригади мали декадні завдання на кожний об'єкт роботи. Будком вивішував ці плани на спеціальних дошках, і кожна бригада опрацьовувала їх загодя.

А з липня починається боротьба за щоденні завдання. Темпи вимагали більшої гнучкості керування бригадами й більшої оперативності. Кожного дня ентузіязм бригад давав нові показники продуктивності праці. І кожного дня бригада повинна була мати нове завдання.

З липня починається генеральний наступ на всьому фронті будівництва. Боротьба за темпи від окремих ударних бригад і груп переходить на цехи і сектори і хвиля ентузіязму перекошується по всьому будівництві. Сигнал до загального наступу дала постанова партбюра від 27 червня 1931 р.

В постанові партбюра Турбобуду було чітко вказано всі потрібні заходи для виконання плану третього квартала. Третій квартал мав ліквідувати прорив другого квартала. А для цього треба було переглянути план механізації та правильно обчислити перепускну спроможність усіх механізмів. Мали в найменший строк розчистити і перешити всі колії вузькоколійки, щоб ліквідувати тупці біля

бетонного заводу і забезпечити безперерйне подавання бетону в колони.

В третьому кварталі мала розгорітися палка боротьба за бетон, — в липні перший кубометр бетону треба було укласти в колони турбокорпусу. І на протязі 4—5 місяців з землі, здавна закиданої жужілля і порослої бур'яном, мав вирости цілий ліс потужних колон майбутнього заводу. Ось чому виконання плану третього квартала було вирішальне для виконання всієї програми будівних робіт.

І партійне бюро заклиало всіх ударників будівництва показати нове піднесення ентузіазму, розгорнути соціалістичне змагання на конкретному виконанні подаваних зустрічних ударних планів.

У відповідь на заклик парторганізації перші відгукнулись теслярі палубочного цеху. Палублення — це одна з основних робіт для укладання бетону. Правильно відструганими гірнями дощок воно визначає форму майбутніх колон. Без палублення не можна гнути залізні пруті арматури і не можна укласти бетон, щоб він разом з арматурою створив гнучкий, міцний як сталь залізобетон.

І палубочний цех — ця перша стадія робіт для укладання бетону — оголосив себе цілком ударним. Всі бригади цеху вступили у змагання одна з одною. А один з чотирьох секторів — третій сектор (ділянка роботи на будівництві) — подав свій зустрічний план першого підготування колон для їх бетонування.

Оперативний план був поєднаний з роботою кожної бригади, робота їх не була знеособлена, а кожна бригада знала своє певне місце. Група теслярів Баранова і Глинського, арматурників Крушина та ін., змагаючись, знали загодя свої конкретні завдання: 8 липня о 2 годині місця для бетону мали бути закінчені. Це був останній пункт оперативного завдання зустрічного плану ударників третього сектора.

Кращі ударники третього сектора будівництва вирішили оголосити перший штурм — завдати рішучого удару розгортаності.

До першого штурму особливо була прив'язана увага партійної та професійної організацій. 5 липня — це день перелому в темпах, і здійснити цей перелім мали ударники третього сектора.

Плян завдань видано на руки... По місцях розставлено теслярів і арматурників. Перші помаху сокири, перші удари молотків поступинно частішають. Ударникам гаряче від липневого сонця, та ще палкіше йде боротьба за темни. Під їхніми сильними, ловкими ударами виростають перші риштування підзводного тряму. Дошка до дошки лягають палублення щитів і консолів, скручуються грубі пруті арматури.

Перерва на обід. Але штурмовики поклали працювати без обіду. І цілий день без перерви кипіла боротьба за перші місця для бегону на третьому секторі. В кінці першого дня

графік показав виконання пляну на 80%. Проти 40 — 50% це було велике досягнення, але для перемоги штурмовиків цього було замало. «Ширше помах сокири, міцніше удар молотка!» — закликала бойова листівка «Турбіновеле-

Бригадир кращої бригади теслярів —
т. Баранов. На будівництві вступив до
партії

Заводська фотографія

тень». «Прорив першого дня штурму повинен бути ліквідований».

І ще палкіше і завзятіше на риштованнях третього сектора розгорілась боротьба за темпи. 6 і 7 липня були вирішальні дні для першого штурму. Попереду йшли теслярі бригади Баранова і Глинського, але відстали арматурники Крупіна. Однак ударники не розгубились і не створили паніки. Переладнавшись на ходу, прискоривши темпи, вони ліквідували відставання.

А 8 липня, точно о 2 годині дня, на риштованнях третього сектора з'явся червоний прапор. Перший штурм закінчився перемогою, завдання виконали на 100%. Колона третього сектора були готові прийняти бетон. Міський партійній конференції ударники - штурмовики рапортували про першу перемогу на будівництві.

Штурм на ходу примушував переладновуватися апарат будівництва — підтягатися під ударні темпи. Штурм навчив будівників перемагати. В цьому цінність бойових днів 5 — 8 липня.

А за першими штурмами пішли й інші, ще палкіші бої. Перший штурм і перемога стала за сигнал і другим секторам перейти в наступ. Вже 12 липня, з ініціативи групи теслярів Глинського, на загальному зібранні третього сектора було ухвалено постанову про другий п'ятиденник штурму для підготовки місць у бетонуванні 18 колон.

За будівниками третього сектора пішли робітники першого. На першому секторі гальмом були земляні роботи, там ще не були закінчені копані та укладання фундаменту. Робітники оголосили п'ятиденник штурму для вибирання землі з копанів.

Коли завдання одержали й учасники штурму стали по місцях, теслярі групи Шарапова роблять 5-хвилинну нараду й обмірковують зустрічний план. Замість 5 днів вони беруть на себе зобов'язання виконати штурмове завдання за 4 дні й викликають на змагання інші групи. Виклик прийнято. Боротьба за перехідний прапор будівництва почалася.

Були й дезертири, що «дрейфили» і в самому розпалі роботи кидали штурм. Прогульник Марченко у штурмові дні не вийшов на роботу, але ударники справлялися з роботою і без дезертирів. На першому секторі в перший таки день штурму завдання перевищили.

Тих таки днів уперше на будівництві стали виявлятися крадії технічні керівники. Наприклад, т. Файнгольд — він крадій десятник, бо на ділі в дні штурму всі завдання перевищував і з його вини не було жодної затримки в представлянні матеріалів.

Другий штурм також закінчився перемогою. Окремі групи виконали завдання не за 5, а за 4 дні. Група теслярів Шарапова з честю виконала свій зустрічний. До дня роковин смерті т. Дзержинського — 19 липня — учасники штурму рапортували про виконання завдань.

Це були перші переможні бої за темпи. Будівництво ожило. Щораз вище й вище здіймалася хвиля ентузіазму, а разом з ним щораз вище виростали ристовання, палублення та укладання прутів арматури. Колона за колоною підготовлялися місця приймати бетон. На штурмах приводили до ладу вузькоколійки. Від 3 до 7 липня, точно на завдання партбюра, було перешито й укладено 1606 метрів вузькоколійки. Комуністичними суботниками робітники механізації виконували завдання у строк.

Перебудовував роботу, готуючись до пуску, і бетонний завод. На пропозицію робітників подовжували спеціальну естакаду для подавання жорстви, піску і скалля. Заздалегідь розподіляли робочі місця, прикріплювали мотористів до бетономішалок і, під керівництвом партійної організації, провадили нещадну боротьбу проти знеосібки та безвідповідальности у використуванні механізмів.

22 липня був історичний день для будівництва. В результаті успішних штурмів у колону № 215 уклали перший кубометр бетону. З цього дня починається нова сторінка в історії побудови Турбогенераторного.